

VENEZUELA EKONOMİSİNE ve KAMU MALİYESİNE GENEL BİR BAKIŞ*

Arş. Gör. Zeynep Ağdemir

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

• • •

Öz

Venezuela, 1998 sonrası hem siyasi hem de iktisadi anlamda önemli değişimler yaşamıştır. Bu çalışma, 1998 sonrası Venezuela'da yaşanan iktisadi ve mali değişimleri temel makroekonomik ve mali göstergeler ışığında incelemektedir. Venezuela, neo-liberal politikaların tersine, kamu harcamalarını arttıran, sosyal harcamaları yükselten, transfer harcamalarını yaygın olarak kullanan, Merkez Bankası özerkliğini tanımayarak Merkez Bankası kaynaklarını kamu harcamaları için kullanan, sabit döviz kuru rejimi izleyen, kamulaştırmalar yapan politikalar demeti izlemiştir. İzlenen iktisadi ve mali politikalar gelir dağılımında önemli iyileşmeler sağlamıştır. Ancak, özel sektörün ülke ekonomisinde sahip olduğu büyük pay elde edilen kazanımları tehdit etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Venezuela, Temel Makroekonomik Göstergeler, Vergi, Kamu Harcaması, Devlet Bütçesi.

An Outlook on Venezuela Economy and Public Finance

Abstract

After 1998, Venezuela has experienced both political and economic transformations. This study examined post-1998 economic and financial changes that took place in Venezuela, in the light of the main macroeconomic and financial indicators. Contrary to the neo-liberal policies, Venezuela increased public and social spending by using transfer expenditures widely, the Central Bank autonomy was not recognized, the Central Bank resources were used for public expenditure, a fixed exchange rate policy and nationalizations were implemented. Implemented economic and fiscal policies have led to significant improvements in the income distribution. However, the big share of the private sector in Venezuela economy threatens the gains of the country.

Keywords: Venezuela, Main Macroeconomic Indicators, Tax, Public Expenditure, Government Budget.

* Makale geliş tarihi: 26.10.2015
Makale kabul tarihi: 28.07.2016

Venezuela Ekonomisine ve Kamu Maliyesine Genel Bir Bakış¹

Giriş

Roma Senatosu'nda pleblerin temsilcisi tribün Tiberius Gracchus'un kardeşi Gaius Gracchus, MÖ. 120'li yıllarda tahıl fiyatlarının düşürülmesi, toprak kiralalarının azaltılması, devlete ait hazine topraklarının köylülere dağıtılması, aristokratların imtiyazlarının kısıtlanması, yolsuzlukla suçlanan senatörleri halktan temsilcilerin yargılayabilmesi gibi reformlar istemekteydi. Senato, kardeşine yaptığı gibi Gaius Gracchus'a da komplo girişimi başlattı. Gaius taraftarları bu girişime ayaklanma ile karşılık verdi, ancak Tiberius gibi MÖ. 121 yılında yenilgiye uğradılar. Sonuçlar farklı olsa da, Hugo Chávez iktidarı ve sonrası Venezuela'sında da Gracchus kardeşlere kılıçlar çekilmiş gibi görünüyor.

Chávez iktidarı öncesinde Venezuela, petrol rantının azınlık bir kesimi zenginleştirdiği, toprak tekellerinden dolayı köylülerin kentlere enformel emekçi olarak akın akın geldiği, ülkenin belli bölümünde elektriğin olmadığı ve yoksulluğun yaygın olduğu bir görünüm sergiliyordu (Lebowitz, 2008: 110-111). 1989 yılında Perez iktidarının neo-liberal politikalarına karşı, Caracazo'da pek çok kişinin hayatını kaybettiği bir isyan patlak verdi. İsyan sonrasındaki süreç ile birlikte Chávez'in Devrimci Bolivar Hareketi-200 (*Movimiento Bolivariano Revolucionario-200*, MBR 200) ismiyle başladığı siyasi mücadelesi toplumsallaşmaya başlamıştı. Chávez'in önderliğinde Bolivarcı hareket, neo-liberal politikalara muhalefet eden halk kitlesini, özellikle de yoksulları arkasına almıştı. Kendisi de bir asker olan Chávez ordu aracılığıyla 1992 yılında iktidarı almayı denedi, ancak başarısızlığa uğradı. Ama darbe girişimini izleyen dönemde Bolivarcı harekete destek artmış, 1998 yılında yapılan seçimlerde Beşinci Cumhuriyet Hareketi adıyla (*Movimiento V República-MVR*) iktidar kazanılmıştı (Ağdemir, 2012: 266-267).

1 Bu çalışma, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü Doktora dersi "Karşılaştırmalı Kamu Mali Sistemleri" dersinden hareketle hazırlandığından tüm hatalar ve eksikler bana ait olmak üzere Yiğit Karahanoğulları'na teşekkür ediyorum. Ayrıca fikirleri için Serdal Bahçe, Nahide Özkan, Kadriye Gül ve Levent Demirelli'ye teşekkür ederim.

Bolivarcı hareket kendi siyasal pozisyonunu “21. yüzyıl sosyalizmi” olarak adlandırmaktaydı. “21. yüzyıl sosyalizmi” temelde 20. yüzyıl sosyalizminden farklılıkları işaret etmekteydi. 21. yüzyılda sosyalizm, merkezi iktidar yerine demokratik katılımcı bir yapı, büyük teknoloji yoğun fabrikalar yerine kolektif çiftlikler gibi küçük ölçekli işletmeler anlamına gelmekte, kapitalizme reddiye içermemekteydi (Lebowitz, 2008: 92-93, 115).

Chávez iktidarının ilk dönemlerinde petrol ve toprak rantının alt gelir grupları lehine dağılımı sağlanmış, alt gelir gruplarının alım gücünü pek çok kamu politikasıyla desteklenmiştir. Caldera döneminde kararlaştırılmış özelleştirmeler durdurulmuş, 2001 yılında çıkarılan Yetki Yasası ile hükümete 5 bin hektardan fazla ve boş topraklara el koyma yetkisi verilmiştir. Hidrokarbon Yasası kamu petrol işletmesi *Petróleos de Venezuela S.A.*’nın (PDVSA) yabancı ortaklarla yaptığı yatırım payları kamu lehine değiştirmiştir. Bu kararlar sonrasında, Chávez karşıtı İşçi Konfederasyonu *Confederación de Trabajadores de Venezuela* (CTV) ve Venezuela İşveren Konfederasyonu *Fedecámaras* 2002 yılının Nisan ayında iki günlük grev ilan etmiş, grevi darbe girişimi izlemiş, ancak başarı elde edilememiştir. Darbe girişimi başarısız olunca *Fedecámaras* ve CTV, PDVSA üretimini durdurarak ekonomik darbe gerçekleştirmeye çalışmış, sonuç benzer olmuştur. Grev sonrası PDVSA iktidar tarafından yeniden yapılandırılmıştır.

2002 yılıyla birlikte eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için çeşitli kamu politikaları geliştirmiştir. Çiftçi kooperatifleri kurulmuş, PDVSA gelirleri çeşitli sosyal harcama programlarını gerçekleştirmek için kullanılmıştır. *Misión Mercal* kapsamında alt gelir gruplarına piyasa fiyatının altına gıda tedarik etmek için perakende satış merkezleri açılmıştır. 2004 yılında Chávez’in devlet başkanlığından alınmasını talep eden referandum yapılmış, ancak muhalefet başarısız olmuştur. 2006 yılında MVR feshedilerek içinde bazı sol partilerin de yer aldığı Birleşik Sosyalist Parti (*Partido Socialista Unido de Venezuela-PSUV*) kurulmuştur. 2007 yılında başarısız olan PSUV olmuş, çalışma saatlerinin 8’den 6’ya inmesini de içeren referandum paketi seçimlerde çoğunluğu elde edememiştir. 2009 yılında ise Chávez karşıtı partiler *Mesa de la Unidad Democrática* (MUD) adı altında birleşmiştir. 2009 yılı devlet başkanlığının altı yıllık iki dönem olarak uzatan anayasa referandumunda başarı elde edilmiş, MUD’un lideri Henrique Capriles’in sert muhalefeti ve Chávez’in hastalığı üzerinden ilerleyen 2012 seçimlerinin (Ağdemir, 2012a: 268-270) galibi Chávez olmuştur. 2005-2012 yılları arasında petrol, pirinç, gübre, banka, çimento, çelik, telekomünikasyon, enerji gibi alanlarda bazı kamulaştırmalar yapılmıştır (Reuters, 2012).

2013 yılında Hugo Chávez’in hayatını kaybetmesinin ardından, PSUV Nicolas Maduro’nun geçici devlet başkanlığı ile iktidarına devam etmiş,

Maduro aynı yıl yapılan seçimleri az farkla kazanmıştır. Ancak Henrique Capriles'in önderliğindeki muhalefet seçimde hile yapıldığı gerekçesiyle sonuçların yeniden sayılmasını istemiş, iktidar karşıtı gösteriler günlerce sürmüştür. 2015 yılında ise PSUV parlamento seçimlerinde çoğunluğu kaybetmiş, aynı yıl Maduro'nun başkanlıktan alınması için referandum teklif edilmiştir.

Chávez-Maduro iktidarlara dönemi, Gracchus Roma'sında olduğu gibi ekonomik-siyasal reform uygulamaları ve ardından gelen siyasal çalkantılara sahne olmuştur. Son dönemi ayıksı kılan PSUV'un 2015 yılında parlamento çoğunluğu kaybetmesi ve Latin Amerika'da sol iktidarlara karşı neo-liberal sağ iktidarlara yükselişidir. Darbeler, seçimler, referandumlar, 21. yüzyıl sosyalizmi iddiası, Maduro'nun seçim kaybı ve Latin Amerika ülkelerinde de neo-liberal sağ iktidarlara yükselişi, ülkede yaşananlara dair merakı arttırmaktadır. Kuşkusuz siyasi çatışmaların anlaşılması ülkenin ekonomik yapısında ne tür dönüşümlerin gerçekleştiğinin çözülmesiyle mümkündür. Bu çalışmanın amacı Venezuela'nın temel ekonomik ve mali göstergelerine bakarak, ülkede yaşanan dönüşümü ve çatışmaları anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda üretim yapısı, GSYH, işsizlik, döviz kuru, para politikası, enflasyon, kamu harcamaları ve gelirleri, bütçe açıkları, borçlanma ve gelir dağılım gibi temel ekonomik ve mali göstergeler incelenecek ve sonuç bölümünde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Temel Ekonomik Göstergeler

1.1. Üretim Yapısı

Venezuela ekonomisi büyük oranda petrol üretimine ve petrol gelirlerine bağımlıdır. Petrol üretimi GSYH'nın önemli bir bölümünü, ihracatın %80'ini ve kamu gelirlerinin %50'sini oluşturmaktadır (Orhangazi, 2013: 2). Ancak, Tablo 1'de görüldüğü üzere petrol sektörünün GSYH içindeki ağırlığı 1997'de %19 iken, 2015 yılında %11,75'e düşmüştür. Petrol dışı kesim için bu oranlar sırasıyla %72 ve %78 olmuştur. Petrol dışı kesimin GSYH içinde payında yaşanan artışın önemli bir kısmının finans ve sigortacılık, finansal aracılık sektörleri, görece küçük bir kısmının ise devlet üretimi kaynaklı olduğu görülmektedir. İmalat sektörünün GSYH içindeki payında ise aynı dönemde %4 oranında düşüş yaşanmıştır. İmalat sektörü gerilerken finansal sektörün GSYH içindeki payı özellikle 2009 yılı sonrasında önemli ölçüde artmıştır. Finansal aracılığın GSYH'daki payı 1997'de % 3'lerden, 2013 yılında % 7,3'e ve ardından 2014 yılında %8'e çıkmıştır. Aynı durum finans ve sigorta hizmetlerinde de görülmektedir. Finans ve sigorta hizmetlerinin GSYH'daki payı 1997 yılında %2'den 2015 yılında %7,4'e yükselmiştir. Nakatani ve

Herrera (2008) imalat sektöründe yaşanan gerilemenin, ülke üretiminin ithalata bağlı yapısından kopamamasından kaynaklandığını söylemektedir.

Venezuela’da finans sektöründe yaşanan büyümenin kaynaklarının, arbitrajın önemli kâr olanakları doğurması (The Globe and Mail, 2012), imalat yatırımlarına ilişkin kamulaştırmaların yarattığı güvensizlik ve son dönemde artan iç borçlanma eğilimi olduğu tahmin edilebilir. Bunlara ek olarak, devalüasyon nedeniyle temel girdi maliyetlerinin artması GSYH içinde imalat sektörünün düşmesinin sebeplerinden sayılabilir (Infosurhoy, 2013).

Tarım sektörünün GSYH içindeki payının, 2003 yılındaki gerçekleşen %1’lik artış dışında dönem boyunca durağan olduğu görülmektedir. Buna karşılık, Camacaro ve Schiavoni (2009), gıda sektöründe önemli sorunlar yaşayan Venezuela’nın tarım konusunda önemli başarılar kaydettiğini belirtmektedir.

Tablo 1. 1997 Fiyatlarıyla 1997-2015 Yılları Katma Değer Yöntemiyle GSYH Bileşimi (%)

Yıl	1997	2000	2003	2006	2009	2011	2013	2014	2015*
Petrol dışı	72,45%	71,78%	74,75%	75,27%	77,37%	77,50%	78,0%	75,85%	78,18%
Petrol	18,75%	18,91%	18,15%	13,91%	11,56%	11,34%	10,8%	10,08%	11,75%
Madencilik	0,70%	0,67%	0,79%	0,70%	0,54%	0,48%	0,3%	0,32%	0,32%
İmalat	17,66%	16,82%	16,24%	16,56%	14,80%	14,46%	13,7%	13,23%	13,38%
Elektrik	2,05%	2,15%	2,64%	2,33%	2,36%	2,27%	2,3%	2,35%	2,49%
İnşaat	7,19%	6,41%	4,64%	6,34%	7,62%	7,24%	7,7%	7,45%	5,99%
Ticaret	8,36%	8,42%	7,92%	9,94%	9,85%	9,61%	10,1%	9,39%	8,71%
Taşıma ve depolama hizmetleri	3,71%	3,43%	3,21%	3,66%	3,50%	3,53%	3,4%	3,28%	3,19%
İletişim	2,30%	2,69%	3,26%	3,88%	5,83%	6,57%	7,0%	7,60%	8,55%
Finans ve sigorta hizmetleri	2,39%	2,06%	2,34%	4,51%	4,34%	4,37%	6,6%	7,78%	7,57%
Gayrimenkul kiralama	9,91%	9,80%	10,89%	9,88%	9,75%	9,77%	9,7%	9,97%	10,44%
Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar	4,48%	4,56%	5,35%	5,14%	5,73%	5,90%	6,2%	6,47%	6,41%

Devlet üretimi	10,74%	10,68%	13,16%	11,35%	11,70%	12,34%	12,5%	13,20%	13,41%
Tarım	5,56%	6,19%	6,97%	6,08%	6,17%	5,87%	5,7%	5,63%	5,12%
Finansal aracılık	2,62%	2,10%	2,65%	5,11%	4,82%	4,90%	7,3%	8,09%	7,42%
Net Vergi	8,81%	9,30%	7,10%	10,83%	11,07%	11,16%	11,2%	10,63%	10,07%

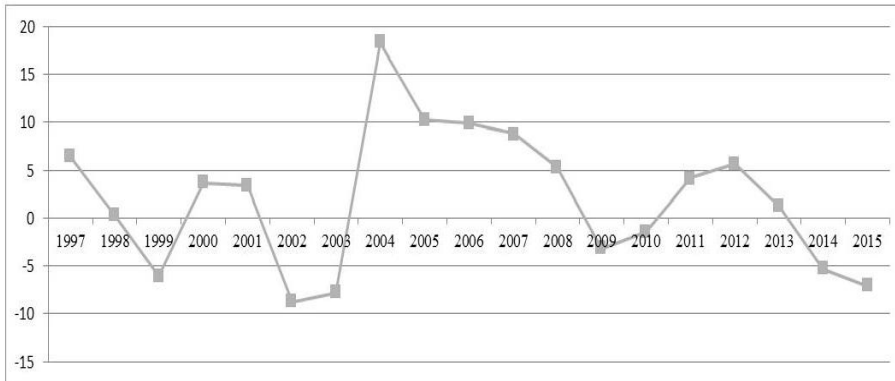
*2015 verileri Eylül ayı rakamlarıdır.

Kaynak: Banco Central de Venezuela, 2016a.

1.2. GSYH ve İşsizlik

Venezuela’da 1998 yılında petrol fiyatları 22 yılın en düşük seviyesine gerilemiş; ardından 2002 yılında yaşanan PDVSA grevi ve Chávez’in devlet başkanlığından alınmasına yönelik anayasa referandumu 1998-2003 döneminde büyümeyi olumsuz etkilemiştir (Weisbrot ve Johnston, 2012: 12). PDVSA grevinin sona ermesiyle 2004 yılında büyüme oranı %18’lere varırken, 2005 yılından itibaren büyüme oranında düşüşler başlamış; 2008 krizinin etkisiyle 2008-2010 yıllarında büyüme olumsuz etkilenmiştir. 2011-2013 yılında kriz sonrası toparlanma yaşanmıştır. Ancak 2014 ve 2015 yıllarında petrol fiyatlarındaki azalışın kaynaklanan önemli bir düşüş gerçekleşmiştir. GSYH’da yaşanan bu eğilimleri Grafik 1’de görmek mümkündür.

Grafik 1. 2010 Fiyatları ile 1997-2015 Yılları GSYH Reel Büyüme Oranları

Kaynak: CEPAL, 2016.

Büyümenin sektörel düzeye yansımalarına baktığımızda, Tablo 2’de görüleceği üzere ilk dikkati çeken sektörler, finans ve sigortacılık ile inşaat olarak görülmektedir. Yani, Venezuela ekonomisinde yaşanan büyümenin ana dinamikleri finans ve inşaat sektörleridir. İnşaat sektöründe 2004 yılından sonra gerçekleşen büyüme seyrinin aynı yıl başlayan ve alt gelir gruplarına konut sağlama amacıyla uygulamaya konulan *Misión Habitat* kaynaklı olduğu söylenebilir.

Tarım sektöründe ise 2005 yılında yaşanan büyüme devamlılığını sürdürmemiştir. FAO’nun verilerinden yola çıkacak olursak Venezuela’nın gıda ithalatı yapan bir ülke olduğunu görmek zor değildir. Ancak, 2001 yılına kıyasla baktığımızda 2005 yılında gıda ithalatı azalmış ve gıda üretimi artmıştır. Tahıl konusunda elde edilen kendine yeterlilik 2008 yılında tersine dönerken, sebze ve meyve ithalatına bağımlılık kriz yıllarında dahi söz konusu değildir.

Boş tarım arazilerinin çiftçilere dağıtılması, kooperatifçiliğin devlet tarafından teşvik edilmesi, kooperatif ürünlerinin devlet aracılığıyla alınması ve aracısız satılması, kent bahçelerinin kurulması gibi uygulamalar gıdada kendine yeterliliği sağlayan politikalar olarak görülebilir (Kök, 2013). Ancak, özellikle 2008 sonrası dönemde gıda konusundaki sorunlar varlığını korumaktadır. Ülkede çeşitli dönemlerde süt, tuvalet kâğıdı, yağ, kahve ve et gibi ürünlere ulaşmanın mümkün olmadığı söylenmektedir (The New York Times, 2012). Buna rağmen *The Guardian*’ın (2013) aktarımıyla FAO’ya göre 1990-1992 dönemi ile 2010-2012 döneminde Venezuela’da açlık oranı yarı yarıya düşmüş durumdadır. Gıda sektöründe yaşanan sorunların sebepleri bazılarına göre Chávez ve Maduro hükümetleri tarafından uygulanan fiyat kontrolleri iken (The New York Times, 2012), Maduro gıda sorunu konusunda özel sektörü sorumlu tutmaktadır (BBC, 2013). Gıda sorunu 2016 yılında da devam etmektedir. Haziran ayında çeşitli marketlere yapılan yağma sonrası 400 kişi gözaltına alınmıştır. İktidar yaşanan olayın muhalefet tarafından organize edildiğini söylemiştir (Sol, 2016). İktidar yaşanan sorunu ithalat yoluyla temin edilen pirinç, şeker, mısır ve fasulyeden oluşan gıda sepetini Yerel Üretim ve Dağıtım Komiteleri (CLAP) aracılığıyla halka ulaştırarak çözmeye çalışmaktadır (NTVPara, 2016). Telesur’a göre (2016) gıda sorununu en önemli nedeni kaçakçılıktır. Pirincin fiyatı, halkın piyasa fiyatının altında satın alması için 26 Bolívar Fuerte (BF) olarak belirlenmiştir. Ancak Kolombiya’da pirincin fiyatı 200 BF’dir. Kârlılığını düşünen özel sektör pirinci Kolombiya’ya kaçak olarak satmakta, böylelikle ülke içinde pirinç arzında sorunlar yaşanmaktadır. 2016 yılı itibarıyla fiyatların maliyetlerinin 200 katı fazla seyretmesi iktidarı daha geniş fiyat kontrolleri yapmaya itmiştir.

2008 krizi, 2009 yılında sektörel büyüme oranlarını etkilemiştir. 2009 yılında yaşanan düşüş sadece petrol sektöründe gerçekleşmemiş, imalat

sektöründe büyüme oranı %6,4 azalmıştır. Özel tüketim %3,2 ve ihracat %12,9 oranında azalmıştır, kamu tüketimi %2,4 oranında yükselmiştir. 2009 yılı son çeyreğinde ise elektrik ve su arzında ve kapasite gücünde sorunlar yaşanmıştır (CEPAL, 2010: 94). 2009 ve 2010 yıllarında ekonomi küçülürken, 2011 yılında %4,2'lük büyüme gerçekleşmiştir. Ulaşım ve iletişim sektörü 2011 yılında %6,7 büyürken, finans ve sigortacılık sektöründe bu oran %6 olmuştur. 2012 yılında ise finans ve sigortacılık, özellikle inşaat sektörlerindeki büyüme oldukça dikkat çekicidir. 2013 yılında ise büyüme oranı düşmüş ancak bu daralmadan en az etkilenen finans ve sigortacılık sektörü olmuştur.

Grafik 2'de 2003-2008 yılları arasında işsizlik oranında genel bir düşüş seyri görülmektedir. 2009 yılında krizin etkisiyle işsizlik oranı artmıştır. 2008 yılında imalat sektöründe %3,5 oranında istihdam artışı, ertesi yıl ise %-0,1 oranında düşüş yaşanmıştır. İstihdam oranında en dramatik düşüş ise 2008'de %9,8 ve 2009'da %5,3 oranlarıyla inşaat sektöründedir. Ticaret sektöründe bu oranlar sırasıyla %6,1 ve %1,9'dur. Bu sektörlerde istihdam dışı kalanların özellikle tarım, elektrik, gaz, su, ulaşım, iletişim, finans sektörlerine dağıldığı görülmektedir. Keza tarım ve balıkçılık sektöründe istihdam artış oranı 2008 ve 2009 yılları için sırasıyla %-3,3 ve %5,7 olmuştur. Ticaret sektörü için bu oranlar aynı yıllar için sırasıyla %6,1 ve %1,9'dur. 2008-2009 yıllarında kendi başına çalışan sayısı ve ücretli çalışan sayısı düşmektedir (CEPAL ve ILO, 2010: 9). 2010 ve 2011 yılında özellikle tarım ve balıkçılık sektörleri istihdam oranında azalış dikkat çekmektedir. 2010- 2011 yılı bu sektörler için istihdam artış oranları %-1,9 ve %-4,9 olmuştur. Aynı oranlar imalat sektörü de için %-2,8 ile %0,7'dir. İnşaat sektörü için ise aynı yıllar için sırasıyla 0,8 ile %1,8 olarak değişmiştir. Kendi başına çalışan sayısı 2010 yılına göre 2011'de düşmüş ücretli çalışan sayısı ise artmıştır.

Tablo 2. Sektörel Büyüme Oranları *(%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GSYH Büyüme %	3,4	-8,9	-7,8	18,3	10,3	9,9	8,2	4,8	-3,3	-1,5	4,2	5,6	2,3
Tarım, ormancılık	2	-0,8	-1,3	4,4	9,8	1	...	...	...	0,9	-2,4	2,3	-0,4
Madencilik	2,6	-12,9	-0,3	9,6	2,8	-1,9	...	...	...	-1,8	1,4	1,0	0
İmalat	0,3	-13,7	-7,4	23,9	-6,9	9,3	7,4	1,4	-6,4	-2,3	3,1	1,8	-0,2
Elektrik, gaz, su	4,8	2,1	-0,5	8,5	11,2	4,9	-1,5	5,7	4,2	-5,8	5	3,8	3,3

İnşaat	13,5	-8,4	-39,5	25,1	20	30,6	15,5	3,7	0,2	-7	4,8	16,6	-2,3
Ticaret, otelcilik	4,2	-12,4	-9,8	28,1	7,5	15,7	16,7	4,6	-8,3	-6,2	5,9	8,8	3,4
Ulaşım, iletişim	2,8	-4,4	-6,5	18,7	18,4	18,9	16,6	11,4	1,8	4,2	6,7	6,8	3,1
Finans, sigorta	3,4	-3,1	-3,3	15,9	13,9	18,3	9,2	0,2	-2,1	-2,8	6	13,3	9,4
Toplumsal ve sosyal hizmetler	2,4	-0,2	3,4	10,6	8,1	6,9	7,3	6,7	2,6	1,7	5,6	5,9	3,6

*CEPAL aynı verileri 2014 ve 2015 yılları için devam ettirmedikten veriler 2013 yılına kadardır.

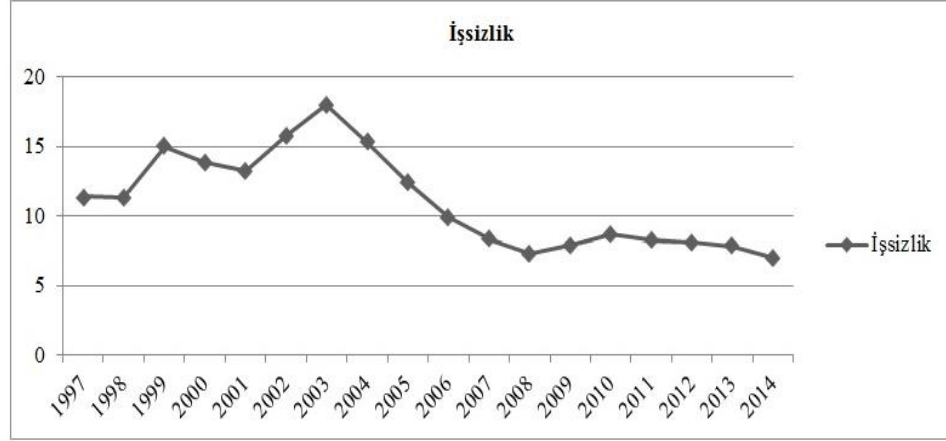
Kaynak: CEPAL, 2010 ve 2012, 2014.

Verilerden ortaya çıkan sonuç; krize bağlı olarak ticaret, inşaat sektörü ile özellikle tarım ve balıkçılık sektörü arasında istihdam geçişleri yaşandığıdır. Kriz döneminde inşaat ve ticaret sektöründe istihdam edilenler, çoğunlukla tarım ve balıkçılık sektörlerine geçmektedirler. Krizin etkisi hafiflediğinde ise tersi geçişler yaşanmıştır. Diğer yandan, 2008-2011 döneminde kendi başına çalışan sayısı azalmıştır (CEPAL ve ILO, 2012).

2012 yılında tarım sektöründe istihdam %2,5 iken, 2013 yılında %0,3 düşmüştür. İmalat sektöründe ise aynı yıllarda %1 düşüşün ardından yüzde 4'lük artış gerçekleşmiştir. İnşaat sektöründe ise %3,4'lük ve %0,8'lik azalış olmuştur. Ticaret ve hizmet sektörlerinde ise 2012 ve 2013 yıllarında %3 artış yaşanmıştır. Kendi başına çalışan sayısı ise aynı yıllar için sırasıyla %2,2 ve 0,8 azalmış, ücretli çalışan sayısında ise sırasıyla %3,6 ve %3,8 oranında artış olmuştur (CEPAL ve ILO, 2014). Kamu sektörü istihdamı ise 2000 yılında %15, 2 iken 2005 yılında %15,9'a, 2010 yılında %19,2'ye ve 2014 yılında %20,4'e yükselmiştir (ILO, 2014: 81).

Kamu istihdamının toplam istihdam içindeki payında 2000 yılına oranla önemli değişiklik olsa da, toplam istihdamın çok önemli kısmını özel sektör istihdamı oluşturmaktadır. Bu durum kamulaştırmalara rağmen özel sektörün ekonomide önemli bir ağırlığı olduğunu göstermektedir.

2000-2013 dönemi istihdamın sektörel dağılımına baktığımızda ticaret, toplumsal, sosyal ve kişisel hizmetlerin toplam istihdamın önemli bölümünü oluşturduğu görülmektedir. 2000-2013 toplam istihdam içindeki payında en dikkate değer düşüş tarım, balıkçılık, madencilik ve imalat sektörlerinde görülmektedir. En büyük artış ise toplumsal, sosyal ve kişisel hizmetler ve ulaşım, iletişim sektöründe görülmektedir (ILO, 2014: 91).

Grafik 2. 1997-2014 Dönemi İşsizlik Oranları*

*Veriler 2014 yılı sonrası için açıklanmamıştır.

Kaynak: CEPAL, 2016.

1.3. Döviz Kuru, Para Politikası, Enflasyon

Venezuela Merkez Bankası, IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler için tavsiye ettiği benzer şekilde “anayasal” düzeyde özerktir.

Politikacılar kendi çıkarlarını gözetmelerinden ötürü Merkez Bankası para hacmini genişletirler, bu da enflasyona neden olur; eğer Merkez Bankası tarafsız teknokratlara bırakılırsa bu tür politikaların önüne geçilecektir. Merkez Bankalarının özerkliği fikrinin gerekçesi budur. Enflasyondan kaçınmanın asıl nedeni ise enflasyonun finans sermayenin kazancını aşındırması ve Merkez Bankası kaynaklarının kullanılmasının kamu kesimini borçlanmasının önünü keserek finans sermayenin kârlılık olanaklarını kısıtlamasıdır (Gürkan ve Karahanoğulları, 2010: 552-553). Chávez, Venezuela Merkez Bankası özerkliğini, devletin döviz kuru rejimi üzerinde uyguladığı kontrol, sermaye çıkışlarının ve rezervlerin kontrolü, Merkez Bankası kaynaklarının devlet harcamalarını finanse etmesi yoluyla ortadan kaldırmaktadır (Nakatani ve Herrera, 2008: 296).

“Döviz kuru ülkenin sanayileşme politikasının en önemli makroekonomik fiyatlarından biridir”. Örneğin, yerli parada reel değerlenme reel üretici sektörleri olumsuz etkilemektedir. “Dövizin reel olarak ucuzlaması ithalat baskısını artırmakta, ucuzlayan ara ve yatırım malları ithalatı ulusal sanayinin yatay ve dikey bağlantılarını koparmakta” ve dışa bağımlılığını arttırmaktadır. Bununla beraber “dövizin reel fiyatındaki ucuzlama finans kesimi ve finansal yatırımcı için ek spekülasyon kazanç anlamına gelmektedir”

(Yeldan, 2013). Diğer yandan, döviz kuru politikaları, dış ticaret dengesini etkilemek açısından önemlidir, ancak kapsamlı bir ekonomi politikası olmadan gösterecekleri etki tesadüfi olacaktır. Literatürde de döviz kurlarının dış ticaret dengesini olumlu etkilediği yönünde az sayıda savunu bulunmaktadır (Terzi ve Zengin, 1999: 48-50).

Venezuela’da 2003 yılında sabit döviz rejimi uygulanmaya başlanmıştır. Genişletici para ve maliye politikalarıyla uygulanan sabit döviz kuru rejimi büyümeye olumlu katkı sağlamıştır (Nakatani ve Herrera, 2008: 295). Ülkede döviz kuru ile ilgili düzenlemeleri Döviz Kuru Yönetim Komisyonu yapmaktadır. Nominal döviz kuru 2,15 BF olarak belirlenmiştir. Grafik 3’te de görüldüğü üzere yüksek enflasyon nedeniyle 2009 Aralık’ta reel döviz kuru 20 yılın ortalamasının %52 aşağısında gerçekleşmiş dönemin en büyük değerlenmesi yaşanmıştır. Petrol ihracatında yaşanan gerileme ise döviz talebine olan baskıyı arttırmıştır.

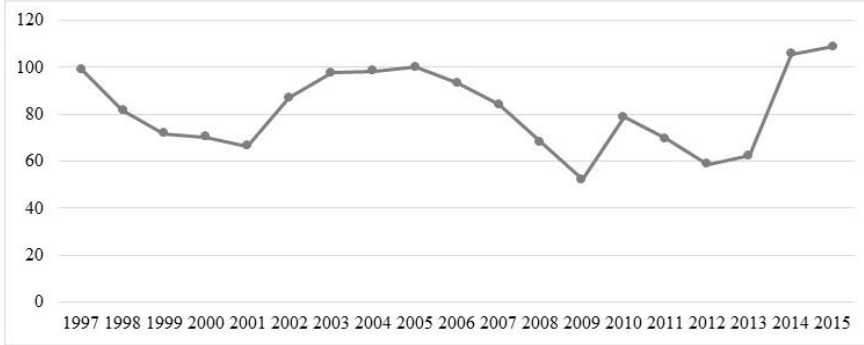
2010 yılı Aralık ayında ikili döviz kuru sistemine geçilmiş, temel gıda maddelerinin bazıları, makine ve teçhizat ve eğitimle ilgili ticarete döviz kuru 2,6 BF olarak belirlenirken, diğer malların ithalatı ve PDSVA ihracatı için 4,3 BF olarak uygulanmıştır. Döviz talebi baskısını frenlemek için Merkez Bankası dövizde dayalı varlık satışı yapmış rezervler, 2008 Aralık’ta GSYH’nın %13,6’sından Mart 2010’da yaklaşık %8,1’ine düşmüştür. Döviz talebi kara borsada dövizin yüksek fiyatlarda satılmasına neden olmaktadır (CEPAL, 2010: 93).

2013 yılında BF devalüe edilmiş, bir dolar 4,3 BF’den 6,3 BF’ye çıkarılmıştır. 2013 Mart ayında ise kara borsayla mücadele etmek içi kur sistemine yeni bir mekanizma eklenmiştir. Sicad (*Sistema Cambiario Alternativo de Divisas*), Sitme’nin (*Sistema de Transacciones con Títulos en Moneda Extranjera*) yerine geçerek kurum, birey, şirketlere resmi kur üzerinden döviz sağlayacaktır. Gerek Maliye Bakanı gerekse Merkez Bankası Başkanı Sicad’tan gidecek dolarların üretici alanlara verileceğini, sıkı kontrole tabi olacağını söylemektedir (Venezuelanalysis, 2013).

Maduro döneminde ise resmi döviz kuru ile döviz kurunun piyasa fiyatı arasında yaklaşık on kata varan farklar oluşmuştur. 2014 yılında piyasada doların fiyatı 160 BF’ye yükselmiştir. Grafik 3’te görüldüğü üzere resmi döviz kuru da 2014-2015 yıllarında yükselmiştir. Venezuela ekonomisi ithalata bağlı olduğundan ve gerekli dolara sahip olmadığından piyasa döviz fiyatı yükselmekte bu da enflasyonu önemli ölçüde arttırmaktadır. Hangi tür meta olursa olsun ithalatçılar, bu metaları resmi döviz kuruna uygun biçimde değil piyasa döviz fiyatına göre satmak istemektedirler. Diğer yandan, ithalat için sahte döviz talep edenler, bu dövizleri kara borsada satarak önemli kârlar elde etmektedirler. İki oran arasındaki farkı düşürmek için devalüasyon yapılması,

ithalat fiyatlarını arttırarak enflasyonu yükseltme olasılığı barındırdığı için Maduro'yu oldukça zorlamaktadır (Ellner, 2014).

Grafik 3. 1997-2015 Yılları Reel Döviz Kuru, 2005=100

Kaynak: CEPAL, 2016.

Ülkede enflasyon özellikle dış ticarete bağlılığın artmasıyla 2007 sonrası yükselmeye başlamıştır. Enflasyonun nedeni ise ulusal üretim kapasitesinde düşüşe rağmen talepte meydana gelen artış olarak görülmektedir. Öyle ki 2007 yılının ilk yarısında toplam talep %30 artarken sanayi üretimi %7 artmıştır Chávez, yetersiz ulusal üretim ve kıtlığın ulusal planlamayı zayıflattığını söylemiştir (Ellner, 2010: 88). Bu noktada üretimde yaşanan sorunların nedeni üzerinde düşünmek faydalı görünmektedir, sonuç bölümünde konuya dair değerlendirmeler yapılmıştır.

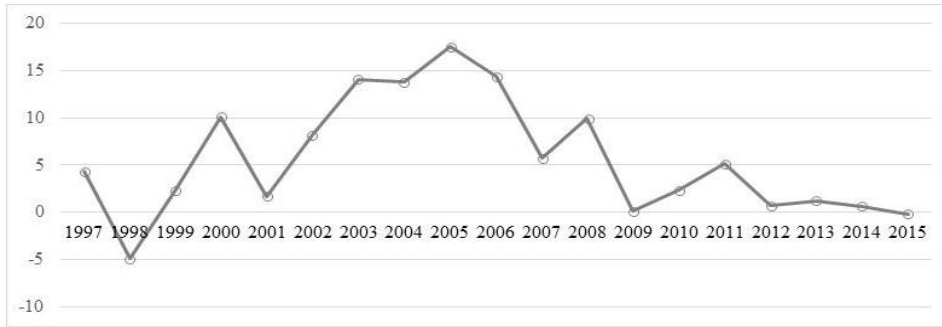
1.4. Dış Ticaret

Venezuela, Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'ne karşıt olarak işbirliği, kolektif kalkınma ve halk refahı hedeflerini barındıran *Bizim Amerika Halkları için Bolivarıcı İttifak*'ın (ALBA) Küba ile birlikte öncülüğünü üstlenmiştir.

ALBA'ya daha sonra Bolivya, Nikaragua, Dominik, Honduras, Ekvador, Saint Vincent, Grenada ile Antigua ve Barbados gibi ülkeler dahil olmuştur. Piyasa kuralları değil dayanışmacı amaçlar güden çok taraflı enerji anlaşmaları *Petro Caribe* ve *Petro Andina* ile bölge ülkelerine yönelik yatırım ve teknoloji transferi, düşük fiyattan petrol ve doğalgaz satışı ve sosyal programların finansmanı gerçekleştirilmiştir. Venezuela'nın Küba ile "doktor karşılığı petrol" olarak anılan anlaşması, Karayip ülkelerine faizsiz uzun vadeli kredi açarak petrolü dünya fiyatının yaklaşık %40 altında satması, Bolivya ve Arjantin'den petrole karşılık soya fasulyesi ve büyükbaş hayvan alması gibi

örnekler dayanışmacı dış ticaret uygulamaları tezini destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra Venezuela bölgedeki dış yatırımlarında özel sektörle ortaklık kurmayı reddederek kamucu uygulamaları teşvik etmektedir (Dikmen, 2010).

Grafik 4. 1997-2015 Döneminde Cari İşlemler Dengesinin Gelişimi (GSYH %)

Kaynak: CEPAL, 2016.

2013 itibariyle Venezuela'nın dış ticaret yapısı incelendiğinde ihracatın yaklaşık %85'lik kısmının petrolden oluştuğunu, geri kalan kısmının ise diğer sektörlerle %1'in altında oranlarla dağıldığını söylemek mümkündür. Hem ithalatın hem de ihracatın en fazla yapıldığı ülke ABD'dir. ABD dışında en önemli ticaret ortakları Latin Amerika ülkeleri ve Çin olarak görülmektedir. İthalatın en önemli kısmını ara mallar oluşturmaktadır (CEPAL, 2016). İhracatın yarısından fazlası petrolden olduğundan, cari denge üzerinde petrol fiyatlarının etkisinin yüksek olmasını beklemek doğaldır. Keza Grafik 4'te görüldüğü üzere cari denge, petrol fiyatlarının yüksek olduğu 2002-2008 döneminde fazla vermiştir. 2012 yılından itibaren cari fazlada düşüş görülmekte, 2015 yılında ise cari açık verilmiştir. Cari dengede yaşanan bu değişim, 2014 yılından beri petrol fiyatlarında yaşanan düşüş olabilir.

2. Kamu Maliyesi

2.1. Bütçe Süreci

1999 Anayasası bütçe hazırlama sürecine ilişkin yeni düzenlemeler getirmiştir. Çok yıllık bütçe anlayışı, gelirlerle giderlerin karşılanması yani mali denklik hedefi bunlardan bazılarıdır. Yürütme, uzun dönemli maliye politikalarının amaçlarını belirtmek ve bu amaçların gerçekleştirilmesine ilişkin ilkeleri ortaya koymakla ve açıklamakla yükümlü kılınmıştır. 2000 yılı Ekim'inde Kamu Mali Yönetimi Kanunu (*Ley Organica de la Administracion*

Financiera del Sector Publico-LOAF) çıkarılmıştır. Kanun; bütçe süreci, kamu borçlanması, hazine muhasebesi ve iç kontrole ilişkin mali ve yönetsel işleyişi düzenlemektedir. Kanunun ilk bölümü bütçe sürecini, ikinci bölümü kamu borçlanmasını, üçüncü ve son bölümü ise hazine işlemlerini ele almaktadır (Puente vd., 2007: 31).

Bütçeleme uzun vadeli ve orta vadeli olması, bütçe hedeflerinin plan doğrultusunda kamuoyuna açıklanması, planların değerlendirilmesi, hedeften sapmalara ilişkin müdahale araçlarının belirlenmesi gibi düzenlemeler bütçeye ilişkin mali kurallardır. Mali kuralların amacı ise neoliberal birikim rejimine uygun olarak kamu harcamalarını kısıtlamaya yöneliktir (Gürkan ve Karahanoğulları, 2010: 550-551). Venezuela'nın 1999 Anayasası ile yapılan düzenlemeler bütçesel mali kural uygulamalarıdır. Ancak bu ilkelerin Merkez Bankası özerkliği ilkesinin uygulanmamasında olduğu gibi ileride görüleceği üzere bütçe politikasına hakim olmadığı görülmektedir.

Bütçenin hazırlanması yaklaşık olarak üç-beş aylık bir süreçtir. Bu sürece yürütmenin neredeyse tamamı katılmaktadır: Ulusal Bütçe Ofisi (*Oficina Nacional de Presupuesto*), Plan ve Kalkınma Bakanlığı (*Oficina Central de Coordinación y Planificación*-CORDIPLAN) Maliye Bakanlığı (*Ministerio de Finanzas*) Venezuela Merkez Bankası (*Banco Central de Venezuela*). Ancak sürecin önemli aktörleri Ulusal Bütçe Ofisi, Kongre ve Başkandır (Puente vd., 2007: 21). LOAF'ın ikinci bölümünde Ulusal Bütçe Ofisinin bütçe sürecindeki görevleri sıralanmıştır: Bütçeyi hazırlamak, yıllık planları geliştirmek, bütçenin kanunlaşma sürecine katılmak, bütçe danışmanlığı yapmak, bütçe değişikliklerini incelemek, bütçe uygulamalarını değerlendirmek ve Maliye Bakanlığına rapor sunmak.

Yürütme tarafından Ulusal Ekonomik, Sosyal ve Kalkınma Planı hazırlanmakta ve Kongreye sunulmaktadır. Plan ve Kalkınma Bakanlığı, Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı finansal beklentilerin, harcama ve borçlanma sınırlarının, mali disiplin gösterge ve kurallarının yer aldığı çok yıllık bütçe hazırlanmaktadır. Başkan, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankasının koordinasyonu ile her yıl hedeflenen makroekonomik göstergeleri belirler. Aynı zamanda başkan kısa dönemli spesifik harcama programlarını da sürece dahil edebilir. Bu sürece paralel olarak Ulusal Bütçe Ofisi, Yıllık Faaliyet Planı hazırlar. Harcamacı kuruluşlar bu plana göre kendi bütçelerini oluştururlar.

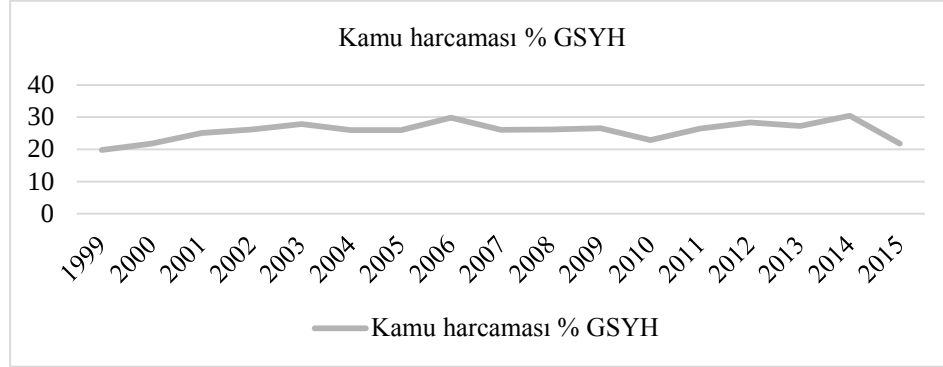
Venezuela'nın kamu gelirlerinin yarısından fazlası PDVSA tarafından sağlandığından gelir tahminleri Vergi İdaresi (*Servicio Nacional Integrado de Administración Aduanera y Tributaria*-SENIAT), Venezuela Petrol İşletmesi (*Petroles de Venezuela-PDVSA*) ve Enerji ve Maden Bakanlığı (*Ministerio de Energía y Recursos Minerales*) tarafından belirlenmektedir (Caviedes, 2013: 15). Venezuela için makroekonomik tahminler kritik önemdedir. Petrol

fiyatları, enflasyon ve büyümeye ilişkin tahminlerin gerçekçi olmaması durumunda öngörülen bütçe gelirleri ve harcamalarının aksaması muhtemeldir.

Bütçenin diğer bir özelliği bazı gelirlerin bazı giderlere aktarılmasıdır. Chávez hükümeti tarafından yürürlüğe konulan çeşitli sosyal programlar doğrudan PDVSA'nın gelirleriyle finanse edilmektedir. Yerel İdarelere KDV tahsilatının %15 ile %20'lik oranında bir miktar transfer edilmekte, Ulusal Kalkınma Fonuna (*Fonde Desarrollo Nacional-FONDEN*) petrol fiyatlarının belli bir sınırı geçmesi durumunda geçen kısmın %50'si aktarılmaktadır. Tahmin edilen petrol fiyatları ve fona aktarım oranları her yıl değişmektedir (Caviedes, 2013: 20; Puente vd., 2007: 26). Bütçe hazırlanma sürecinde Maliye Bakanlığının yanı sıra Merkez Bankasının da yer alması, Merkez Bankası özerkliği fikrine sıcak bakılmadığının önemli bir göstergesidir.

2.2. Kamu Harcamalarının GSYH İçindeki Payı

Bütçe harcamaları toplamının GSMH içindeki payı, kamu sektörünün harcamaları yoluyla ekonomiye ne ölçüde müdahale ettiğine ilişkin fikir sahibi olmamızı sağlar. Kamu harcamalarının ekonomideki payı, toplumun kamu hizmetine olan talebi ile vergi yükümlülerinin vergi ödeme sınırları hakkında bilgi verir. Kamu harcamalarının düzey ve bileşimini yargılamak ise ancak diğer ülkelerin seçilmiş bazı yıllar çerçevesinde değerlendirmesiyle mümkün olur (Önder, 1993: 22-23). Venezuela'da kamu harcamalarının GSYH içindeki payı 1999 yılında %19,8 iken 2013 yılında yaklaşık %28'e çıkmıştır. Bu %10 puanlık önemli bir artışı göstermektedir. Bunun anlamı, Venezuela'da kamunun toplam kaynakların daha büyük kısmını kontrol ettiğidir. Süreç içerisinde harcamalar sadece 2000 yılında %21,8 ve 2010 yılında %22,9 seviyesinde olmuş, diğer yıllar %25-29 aralığında salınım göstermiştir. Bu dönemin harcamalarındaki tavan değer %29,8 seviyesi ile 2006 yılında gerçekleşmiştir. 2015 yılında ise kamu harcamalarında düşüş öngörülmüştür. Bu azalışın muhtemel nedeni petrol gelirlerinde tahmin edilen azalıştır. Kamu harcamalarında bahsedilen seyri Grafik 5'te görmek mümkündür.

Grafik 5. 1999-2015 Döneminde Kamu Harcamalarının Seyri (GSYH, %) *

*2014 yılı için beklenen 2015 yılı için tahmin edilen rakamlar.

Kaynak: Exposicion de Motivos Del Proyecto de Ley de Presupuesto Para el ejercicio fiscal 2015.

2012 yılı için Venezuela ile 19 Latin Amerika ve Karayip ülkesi karşılaştırıldığında, Venezuela'nın kamu harcamalarının GSYH'ye oranı Küba, Brezilya ve Arjantin'den sonra en yüksek dördüncü ülkedir. Venezuela (CEPAL, 2014: 27). Her ne kadar harcamaların GSYH içerisinde payı önemli olsa da harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkisi harcamaların fonksiyonel dağılımıyla anlaşılabilir.

2.3. Kamu Harcama Bileşimi

Kamu harcamalarının bileşimi, devletin elde ettiği kaynakları nasıl dağıttığı; fonksiyonel bileşimi ise kaynakların sosyal adalet konusunda nasıl bir rol oynadığını göstermesi açısından önemlidir (Önder, 1993: 24). Tablo 3'te görüldüğü üzere harcama bileşiminde ilk dikkati çeken 1997-2013 döneminde sosyal hizmetler harcamalarının Merkezi Yönetim harcamaları içinde payının yaklaşık %38'den %50'ye çıkmasıdır. Bu yükselişin önemli kısmı sosyal güvenlik harcamalarıyla ilgilidir. Sosyal güvenlik harcamaları 1997 yılına göre neredeyse ikiye katlanmıştır. Bu yükselişin nedeni, sosyal güvenlik ödemelerinin artışı ve sosyal güvenlik sisteminden yararlanabilecek kişilerin kapsamının genişletilmesi olarak görülmektedir. 2011 yılı öncesi 12 yıl boyunca, emeklilik ve engellilik dolayısıyla sosyal güvenlik sisteminden yararlanan sayısı %472 artmıştır. 2007 yılında emeklilik ve engellilik sosyal güvenlik ödentileri yükseltilmiştir. Sigorta sahipleri her yıl bonus ödeme almaktadırlar (Venezuelanalysis, 2011). Eski sistemde, işsiz ve bağımsız çalışanların sosyal güvenlik sisteminde yararlanmaları için 10 yıl içinde 250

kere ödeme yapmaları gerekliken ve 6 ay ödeme yapılamaması sistemden çıkış anlamına gelirken, yeni uygulamayla işsiz ve bağımsız çalışanların sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaları için Venezuela Sosyal Güvenlik Kurumuna başvurmaları (IVSS- *Venezuelan Institute of Social Security*) yeterli görülmüştür. Bu değişiklik sonrası 2012 yılı itibarıyla 3,7 milyon kişi sosyal güvenlik kapsamına girme hakkı elde etmiştir (Venezuelanalysis, 2012a). Kadınlar için 55, erkekler için 60 yaşına gelmiş ve sosyal güvenlik kapsamında olmayanların IVSS'ye başvurarak yaşlılık sigortasından faydalanması sağlanmıştır. Yaklaşık iki hafta içinde bu haktan yararlanmak için IVSS'ye 87 bin kişi başvurmuştur (Venezuelanalysis, 2012b).

Eğitim harcamalarının Merkezi Yönetim harcamaları içindeki payı ise 2008-2009 yıllarında %20'lere kadar ulaşmıştır. Sağlık harcamalarında da 2007 yılına kadar artış görülmektedir. Sosyal harcamalar ve bilim teknoloji harcamaları dönem boyunca istikrarlı bir seyir izlemektedir. Konut harcamalarında ise düşüş görülmektedir. Konut harcamalarında 2004 sonraki kısa süreli artışın, 2004 yılında alt gelir gruplarına konut sağlamak için uygulaması başlatılan *Misión Habitat* kaynaklı olduğu tahmin edilebilir. *Misión Habitat* kapsamında konutlar, yoksul kesimlere %100 sübvansiyonla verilmekte, asgari ücretin iki katı kazananlar için bu oran %50'ye düşmekte, asgari ücretin dört katı kazananlar için ise sübvansiyon uygulanmamaktadır. Program kapsamında bankalar fonların %20'sini ev kredisine ayırmak zorundadırlar (Perry, 2013).

2008 sonrası genel hizmetler kaleminde istikrarlı bir seyir görülmemektedir. Genel hizmetler kalemi içinde en dikkat çekici fark ulusal savunma harcamalarındaki yükseliştir. Diğer yandan, Venezuela'nın savunma harcamaları artsa da Latin Amerika ülkeleri arasında GSYH içinde savunma harcaması oranı en düşük ülkeler arasındadır (VABDB, 2013).

2011 ve 2014 yıllarında ekonomik harcamalarda yükseliş görülmektedir. Bu artışın nedeni 2011 yılı için sanayi, ticaret, ulaşım iletişim harcamaları iken, 2014 yılı için tarım, ulaşım iletişim harcamalarıdır.

Tablo 3. 2008-2015 yılları Merkezi Yönetim Harcama Bileşimi (Toplam Harcama içinde %)*

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Genel Hizmetler												10,18%	9,75%	10,85%	9,41%	12,04%	11,67%	9,32%	10,13%
İdari hizmetler												3,47%	3,01%	3,26%	2,55%	3,21%	2,85%	2,19%	4,83%
Savunma												6,71%	6,74%	7,60%	6,86%	8,82%	8,82%	7,13%	5,30%
Ulusal Savunma												3,31%	3,40%	3,34%	3,17%	4,87%	5,40%	4,35%	2,92%
Kamu Düzeni												1,01%	0,93%	1,46%	1,23%	1,23%	0,73%	0,49%	0,64%
Adalet Bakanlığı												2,39%	2,35%	2,79%	2,47%	2,73%	2,70%	2,29%	1,74%
Ekonomik Hizmetler												11,71%	10,68%	11,33%	14,64%	11,22%	10,34%	15,24%	7,29%
Tarım												3,43%	3,54%	2,57%	3,29%	2,00%	1,14%	4,92%	1,15%
Enerji												1,53%	1,64%	3,94%	3,62%	3,39%	2,56%	2,11%	1,58%
Ulaştırma-İletişim												3,21%	2,48%	2,23%	3,47%	2,57%	3,47%	4,33%	2,37%
Sanayi ve Ticaret												3,54%	3,02%	2,59%	4,26%	3,27%	3,17%	3,87%	2,10%
Sosyal Hizmetler	38,56%	34,71%	38,52%	37,29%	38,39%	38,21%	38,07%	41,43%	40,58%	43,03%	44,86%	47,15%	47,80%	50,24%	49,62%	49,10%	50,47%	45,03%	37,69%
Eğitim	14,11%	14,26%	16,65%	15,33%	15,36%	16,45%	14,64%	16,75%	14,43%	36,34%	16,65%	18,44%	19,08%	17,24%	15,72%	15,15%	14,74%	14,63%	12,83%
Sağlık	5,81%	5,76%	5,94%	4,63%	4,84%	5,66%	4,78%	5,52%	5,76%	5,69%	6,81%	6,94%	7,70%	8,61%	8,59%	8,37%	8,54%	7,81%	7,34%
Sosyal Güvenlik	6,05%	5,86%	8,09%	7,48%	10,91%	9,65%	10,68%	10,90%	10,54%	12,02%	13,14%	13,19%	14,04%	17,63%	15,14%	17,30%	18,63%	15,69%	12,24%
Kültür	0,85%	0,81%	0,53%	0,74%	0,51%	0,32%	0,90%	0,89%	0,98%	0,90%	1,00%	1,12%	1,23%	1,07%	1,03%	1,08%	1,36%	1,40%	0,85%
Konut	5,65%	4,09%	3,15%	5,60%	3,14%	2,82%	3,32%	2,14%	4,70%	4,81%	1,55%	1,91%	0,81%	1,19%	1,06%	1,26%	2,71%	1,38%	0,77%
Sosyal harcama	5,47%	3,40%	3,57%	2,73%	2,84%	2,86%	3,34%	4,18%	3,24%	3,33%	4,30%	4,62%	4,19%	3,74%	7,31%	5,08%	3,88%	3,48%	3,26%
Turizm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,23%	0,13%	0,12%	0,11%	0,16%	0,11%	0,22%	0,09%
Bilim ve Teknoloji	0,62%	0,52%	0,59%	0,78%	0,79%	0,48%	0,41%	1,05%	0,94%	0,60%	0,72%	0,71%	0,63%	0,63%	0,65%	0,72%	0,48%	0,42%	0,39%
Diğer harcamalar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30,96%	31,77%	27,58%	26,33%	27,64%	27,52%	30,41%	44,90%

*2013 yılı revize edilmiş, 2014 yılı için hesaplanan, 2015 yılı için öngörülen rakamlar.

Kaynak: 1997-2007 dönemi için genel hizmetler ve ekonomik hizmetler rakamlarına ulaşılamamıştır. Sosyal harcamalar için Blank, 2010; diğer veriler için Exposición de Motivos Del Proyecto de Ley de Presupuesto Para el ejercicio fiscal, 2013/2015 kullanılmıştır.

Sosyal hizmetler harcamalarındaki artışın bir bölümünün Chávez'in 2003 sonrası alt gelir grupları için uygulamaya koyduğu eğitim, sağlık, gıda, konut gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlayan *Misiónlar*'la ilgili olduğu düşünülebilir. Eğitim alanında *Misión Robinson I-II*, *Misión Ribas* ve *Misión Sucre* programları bulunmaktadır. *Misión Robinson* 2003 yılında faaliyete başlamıştır. *Misión Robinson* 'ın amacı 15 yaş üstü okuma-yazma bilmeyenlere okuma-yazma öğretmektir. *Misión Robinson II* ise ilk altı yıllık eğitim dönemine ilişkin bir programdır. *Misión Robinson II* kapsamında beş yıllık süre içerisinde 437.171 öğrenciyi mezuniyet almıştır. *Misión Ribas* ise lise eğitimi alamayanlara ücretsiz eğitim sağlamakta iken, 2003'te faaliyete giren *Misión Sucre* yeterli gelir düzeyine sahip olmayan üniversite öğrencilerine verilen bir burs programıdır. *Misión Sucre*'den beş yıllık süre içerisinde 46 bin kişi yararlanmış, *Misión Ribas* aynı süre içinde 520.585 öğrenciyi mezun etmiştir (VBKİB, 2010: 1-2).

Misión Barrio Adentro tüm nüfusa ücretsiz sağlık hizmeti vermeyi hedeflemektedir. Programın ilk aşamasına, birinci basamak sağlık hizmeti sunan klinikler açmak ve her 250 aileye bir doktor garanti etme hedefleri amaçlanarak başlanmıştır. Bu faaliyetle beraber ücretsiz ağız ve diş sağlığı hizmetleri sunumu yapılmaktadır. İkinci aşama 2005 yılında başlamış, fizik tedavi merkezi, tıpta yüksek teknoloji merkezi, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmeti veren merkezler yapılması hedeflenmiştir. Üçüncü aşama ise varolan hastanelerin kapasitesini güçlendirmek olmuş, 2006'da başlayan dördüncü aşamada ise 16 yeni hastane yapılmıştır. Küba ile ortak yapılan bu programda, Latin Amerika kapsamında 1,4 milyon hasta tedavi edilmiştir. *Misión Sonrisa* ekonomik olarak dezavantajlı kesimlerin diş sağlıklarına yönelik olarak 2006 yılında başlatılan bir sağlık programıdır (VABDB, 2009). 2012 yılında ise bu programdan yaklaşık 5 milyon kişi yani nüfusun üçte birlik kısmı yararlanmıştır (INE, 2013). *Misión Barrio Adentro* Küba işbirliği ile gerçekleşmektedir. Kübalı doktorların da katkısıyla *barrio*²lara temel sağlık hizmeti ücretsiz olarak verilmektedir. Sağlık ekipleri mahallelerde sağlık komiteleri şeklinde örgütlenmektedirler. Sağlık merkezinin her türlü inşaat ihtiyacını karşılamaktadırlar. Mahallelerde görevli sağlık ekipleri çalıştıkları mahallelerde yaşamakta, günlük mahalle ziyaretleriyle hasta taramaları yapmakta ve hasta vatandaşları sağlık merkezlerine götürmektedirler (Muntaner vd., 2006: 807-808). *Misión Negra Hipolita* 2006 faaliyete başlamış olup amacı yüksek yoksulluk derecesinde yaşayan evsiz, engelli, hamile kadın ve çocukları korumaktır. *Misión Negra Hipolita* kapsamında 2012 Eylül itibarıyla 19.840 evsiz çocuk ve yetişkine yardım edilmiş, yine aynı kesimler için 39 adet bakım

2 Barriolar, yoksul Venezuelalıların oturdukları gecekondü benzeri evlerdir.

merkezi kurulmuştur (AVN, 2012). 2003 yılında Chávez muhalifleri tarafından yapılan gıda spekülasyonlarından halkın etkilenmemesini sağlamak ve temel gıda maddelerini ucuz fiyata tedarik etmek amacıyla *Misión Mercal* oluşturulmuştur. Bu misyon kapsamında *Mercal* adı verilen marketler aracılığıyla gıda ürünleri düşük fiyatlarla halka tedarik edilmektedir. *Misión Madres de Barrio* ise ev kadınlarına yoksulluktan kurtulmaları için asgari ücretin %60 ile %80'i oranları arasında yardım yapmayı hedeflemektedir (VABDB, 2009: 2). Diğer *Misión*'ları Tablo 4'te görmek mümkündür.

Tablo 4. Venezuela Diğer Sosyal Misión'lar

Mission	Amaç
Misión Che Guevara	İktisadi anlamda güçlü olmayan sektörlerde istihdam olanağı sağlamak.
Misión Cultura	Venezuela kültürünü yaşatmak.
Misión Arbol	Yeşil alanları çoğaltmak.
Misión Zamora	Boş arazileri küçük çiftçiler için tarıma uygun hale getirmek. Tarım arazi ve araçlarını, kredi sağlayarak ya da doğrudan küçük çiftçiye temin etmek.

Kaynak: VABDB, 2009.

2.4. Kamu Gelir Bileşimi

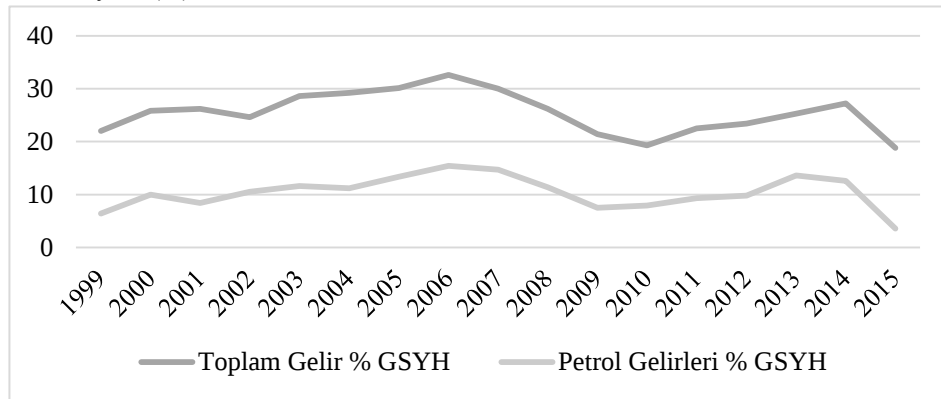
Kamu işletmesi olan PDVSA'nın elde ettiği petrol geliri, kamu gelirlerinin yaklaşık yarısını oluşturduğundan Venezuela'da gelir tasnifi petrol ve petrol dışı gelirler olarak yapılır. Kamu gelirleri, vergi dışı gelirler, petrol ve petrol dışı gelirler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Petrol gelirleriyle toplam gelirler arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Petrol gelirleri, petrol üretim aşında modernizasyon çalışmaları ve sabotajlar, OPEC politikası, küresel krizler gibi pek çok değişkene bağlıdır. Kamu maliyesi de petrol gelirlerindeki dalgalanmalardan etkilenmektedir.

1999 sonrasında Venezuela petrol konusunda OPEC'le birlikte hareket etmeye başlamış, üretim kısıtlamalarına gitmiştir. Petrolde yaşanacak fiyat dalgalanmalarından korunmak amacıyla *Fondo de Estabilización Macroeconómica* adlı fon kurulmuştur. Petrol fiyatı varil başına belli bir fiyatı geçtiğinde, fazla gelir bu fona aktarılmakta, böylelikle petrol fiyatının düşük olacağı yıllar için kamu gelirleri desteklenmektedir (Gott, 2008: 179-180). PDVSA'nın sattığı petrolün ortalama fiyatı 2013'te 98,08 dolar iken, 2014'te 88.42 dolara düşmüştür. 2011-2012 yılları için yaklaşık 100 dolar civarında

seyretmiştir. 2009 yılı için ortalama fiyat 57,01 dolardır (Latin American Herald Tribune, 2015). 2015 yılı Mart ayı Eylül 14-18 döneminde ise 40 dolara kadar düşmüştür (PDVSA, 2005). Grafik 6'da görüldüğü gibi petrol gelirleri, petrol fiyatların ile paralel değerler almıştır. Petrol gelirlerinin GSYH içindeki payında 2008-2009 yılları ciddi bir düşüş yaşanmış, sonraki yıllarda toparlanma yaşansa da gelirler 2006-2007 dönemi seviyesine yaklaşamamış, 2015 yılı içinse GSYH/petrol gelirleri payının 1999'dan sonraki en düşük seviyelerini göreceği öngörülmüştür.

Grafik 7'de vergilerin bileşimine bakıldığında ise ilk dikkati çeken mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYH'daki payının yükselirken, gelir ve kâr üzerinden alınan vergilerin payının düşmesidir. Mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler GSYH içinde en yüksek paya sahiptir. Gelir ve kâr üzerinden alınan vergiler ile mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerinin payı birbirine yakinken, mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYH'daki payı 2009 yılı sonrası önemli ölçüde artış göstermiştir. Sosyal güvenlik katkı payının ve mülk üzerinden alınan vergilerin GSYH'daki payı düşüktür ve değişiklik göstermemiştir. Mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler çoğunlukla tüketim eğilimi yüksek olan alt gelir gruplarından alındığı için vergilerin bileşimi adaletsiz³ bir durum yaratmaktadır.

Grafik 6. 1999-2013 Venezuela'da Kamu ve Petrol Gelirlerinin GSYH İçindeki Payları (%)

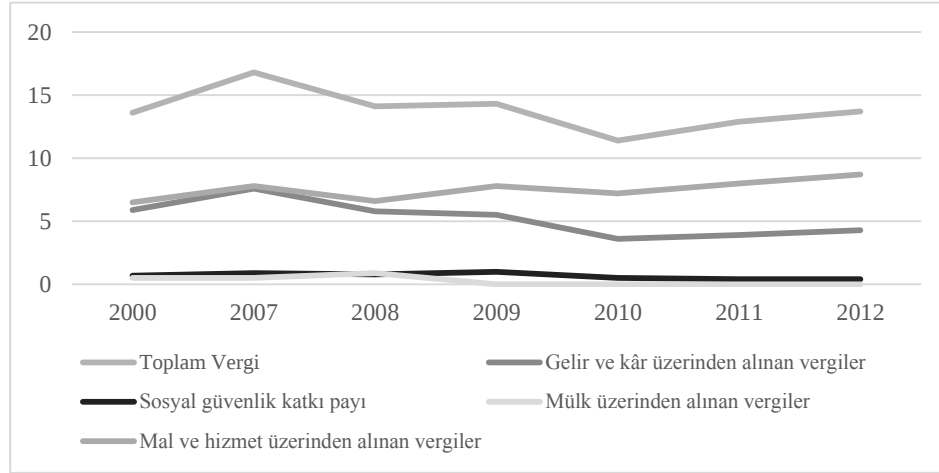
Kaynak: Exposición de Motivos Del Proyecto de Ley de Presupuesto para el Ejercicio Fiscal, 2013/2015.

3 Vergi adaleti çalışmada ödeme gücü yaklaşımı ilkesi çerçevesinde ele alınmıştır.

Diğer yandan, petrol işletmelerinden %50 oranında kurumlar vergisi alınması vergi adaleti açısından kazanımdır. Katma değer vergisi ülkede %12 oranında ve tek oranlı olarak uygulanmaktadır. Gelir vergisinde artan oranlı tarife kullanılmakta; ilk ve son gelir dilimleri sırasıyla %6 ile %36 oranında vergilendirilmektedir (Ağdemir, 2012b). Vergi yapısına genel olarak baktığımızda, vergi adaletini sağlayan bazı uygulamalara karşı vergilemede adaletin pek gözetilmediği söylenebilir.

Venezuela’da sosyal harcamaları arttırarak gelir dağılımında adaleti gözetken bir harcama politikası uygulanırken, harcamaların finansmanında mal ve hizmet üzerinden alınan vergilere yani alt gelir gruplarının ödediği vergilere dayanan gelir dağılımında adaleti gözetmeyen vergi politikası tercih edildiği görülmektedir. Vergilerin ve kamu harcamalarının toplum üzerine net etkisine dair çalışmalar yapılmaktadır, fakat kamu harcamalarından faydalanmayı ölçmek oldukça zordur. Ancak gelir dağılımı bölümünde görüleceği üzere, kamu gelir politikasında izlenen politikalara rağmen kamu harcamalarının artışının yoksulluk oranının düşmesinde etki gösterdiği yorumu yapılabilir.

Grafik 7. 2000-2012 Döneminde Vergilerin Gelişimi* (GSYH, %)

*Verilere yerel yönetim gelirleri dahil değildir.

Kaynak: OECD, ECLAC ve CIAT, 2014: 66-74.

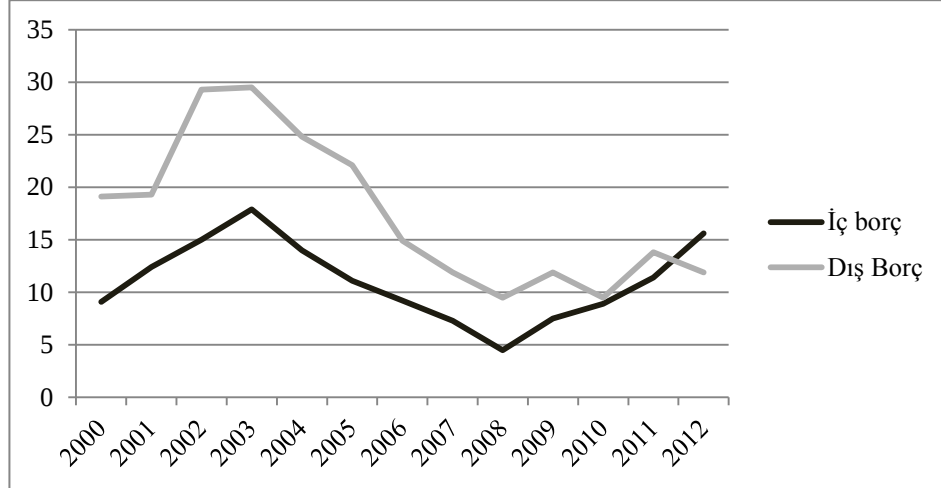
2.5. Bütçe Açığı ve Borçlanma

Grafik 8’de görüldüğü üzere Venezuela’da merkezi yönetim borç stok yapısında ilk dikkati çeken husus özellikle 2009 sonrası iç borçlanmada meydana gelen artıştır. 2010 öncesinde borç stokunun önemli bir kısmını dış

borçlar oluştururken bu durum değişmiştir. İç borçlanmada yaşanan artışın, Tablo 13’de görüldüğü üzere, özellikle 2008 sonra bütçe açığında meydana gelen artışla beraber dış borç olanaklarında yaşanan sorunlar kaynaklı olduğu düşünülebilir.

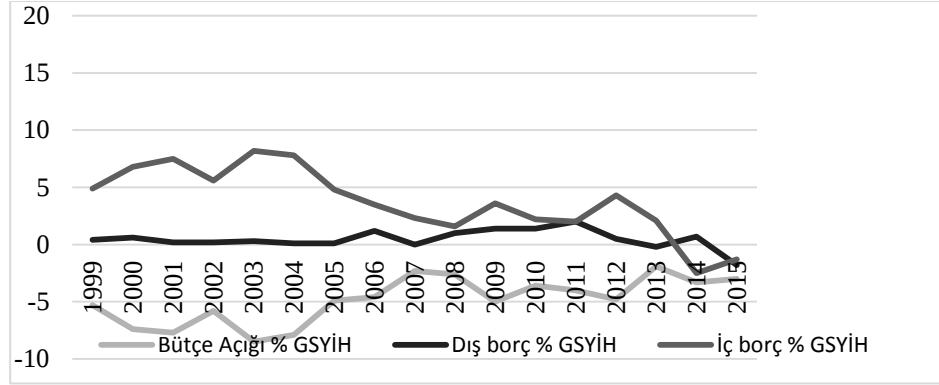
Ancak, Venezuela Merkez Bankasına göre iç borçlanmada yükselişin asıl nedeni kamu gelirlerinde yaşanan düşüşe rağmen kamu harcamalarının arttırılmasıdır (Banco Central de Venezuela, 2009). Grafik 9’da görüldüğü gibi 1999’dan bu yana bütçe açıklarının neredeyse tamamı iç borçlanma yoluyla finanse edilmiştir. İç borçlanmadaki artış, finansallaşmanın son dönemlerdeki artışının nedeni olabilir. Borçlanmanın özellikle 2003 yılı PDVSA grevi döneminde en yüksek seviyelere çıktığı görülmektedir. 2010 yılı sonrası ise toplam borç stoku içinde iç borçlanma artık dış borçlanmayı geçmiş ve 2012’ye doğru GSYH’nın %15’ine ulaşmıştır. Bütçe açığı ise 2008 sonrası krizin etkisiyle yükselme eğilimine girmiştir. 2013 yılında bütçe açığında iyileşme görülse de 2014 yılında bütçe açığı artmış ve 2015 yılı açığın artacağı beklenmektedir. Bütçe açığının yükseldiği yıllar petrol gelirlerinin düştüğü yıllara denk gelmektedir.

Grafik 8. 2000-2012 yılları Merkezi Yönetim Kamu Borç Stokunun GSYH içinde Payı*

*2012 sonrası resmi rakamlara ulaşamadığı için veriler 2012’ye kadar sınırlıdır.

Kaynak: Banco Central de Venezuela, 2016b.

Grafik 9. 1999-2014 Döneminde Bütçe Açığı ve Borçlanma*

*2013 yılı revize edilmiş, 2014 yılı için hesaplanan, 2015 yılı için öngörülen rakamlar.

Kaynak: Exposición de Motivos Del Proyecto de Ley de Presupuesto Para el ejercicio fiscal, 2013/2015.

2.6 Gelir Dağılımı

CEPAL'in 2013 raporuna göre, 2012 yılında Latin Amerika ülkelerinin içinde yoksulluk⁴ oranlarındaki en büyük düşüş Venezuela'da yaşanmıştır. CEPAL'in 2011 raporu ise Venezuela'nın 1999-2010 döneminde Latin Amerika'da yoksulluk oranında en fazla düşüş yaşayan ikinci ülke olduğunu söylemektedir. 1998 yılında yoksulluk oranı %49,4 iken, 2010 yılında %27, 8'e düşmüş, 2012 yılı için bu oran %23,9 olmuştur. 1998'den 2011 yılına dek 2,5 milyon kişi yoksul tanımlamasından çıkmıştır. Venezuela'nın Gini endeks değeri 0.394 ile Latin Amerika'nın en düşük oranıdır. 2002 ile 2010 arasında kişi başına gelirdeki eşitsizlikte %7,8 azalma yaşanmıştır. Emek gelirlerinde %88'lik artış yaşanırken emek dışı gelirlerdeki artış %12 olmuştur. CEPAL'in 2014 raporuna göre nüfusun en yoksul kesimlerinin toplam gelir içindeki payı 2008 yılında %6,6'tan %6,5'e düşmüş, en zengin kesimlerinin toplam gelir içindeki payında ise %40'3'ten %39'a bir azalma gerçekleşmiştir. Geçmiş

4 Yoksulluk ölçümlerine yönelik ciddi eleştiriler bulunmaktadır bu konuda tartışmalar için Köse ve Bahçe, (2012)'ye bakılabilir. Yoksulluk konusuna toplumsal sınıfların durumları üzerinden bakmak daha faydalı olacaktır, ancak Venezuela için böyle bir veri bulmanın zorluğundan ötürü burada yoksulluk "hanehalkı gelir yoksulluğu" olarak ele alınmıştır. Hanehalkı gelir yoksulluğu hem CEPAL hem de INE'nin yoksulluk ölçmede kullandığı yöntemlerden birisidir. Hanehalkı gelir yoksulluğu, hanehalkı için gerekli temel gıda ve hizmetlerden oluşan bir sepete göre ölçülmektedir. Bu sepete ulaşacak hanehalkı gelir bulunmayanlar yoksul olarak nitelendirilmektedir.

yılların aksine yoksulluk oranında ise yükseliş olmuş 2012 yılında yoksulluk oranı %25,4 iken 2013 yılında %32,1'e yükselmiştir.

2013 yılı yoksulluk rakamlarının yükselişi konusunda bir tartışma başlamıştır. CEPAL 2014 raporunda yoksulluk rakamının yükseldiğini, ancak kullandıkları rakamların eski verilerle karşılaştırılabilir olmadığını söylemiştir. Dolayısıyla CEPAL raporunun 2013 yılı rakamını göz ardı etmek gerekmektedir.

Diğer yandan, Bloomberg, Reuters, New York Times gibi haber sitelerinde Venezuela'da yoksulluk oranının arttığı söylenmektedir. Ancak yoksulluk oranının arttığını söylemek mümkün görünmemektedir. INE (*Instituto Nacional de Estadística de Venezuela*-Venezuela Ulusal İstatistik Kurumu), yoksulluğu altı aylık dönemlerle ölçmektedir. 2013 yılı ilk altı ayı yoksulluk oranı %29,4 iken, son altı ay %27,3'tür. Ortalama olarak bakıldığında ortaya çıkan sonuç 2000'li yıllar ortalamasına yakındır. Ancak, 2012 yılının ikinci altı ayında gerçekleşen %21,2'lik oranla, 2013 yılındaki ilk altı aylık oranı %29,4 karşılaştırılınca yoksulluk oranında önemli artış gerçekleşmiş gibi görülmektedir. 2012 yılının ikinci altı ayında yoksulluk oranında yaşanan büyük düşüş, 2011 yılı sonunda gerçekleşen sigortalılara ve ailelere yapılan sosyal harcamalar, ücretlerde minimum artışın %32,5 olması ve enflasyonun görece düşük düzeyde seyretmesi nedeniyle gerçekleşmiştir. 2013 yılının ilk altı ayındaki yükselişin nedeni ise Maduro döneminde, döviz kontrollerinin kara borsayı canlandırması, 2013 yılı sonunda %56'lara varan enflasyon, bazı temel gıda maddelerinin bulunmaması gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır. 2013 yılının son altı ayında yoksulluk oranındaki azalışın muhtemel nedeni ise Madoru'nun ücret artışı politikası olabilir (Robertson, 2014).

Sonuç

Çalışma, Venezuela ekonomisine ve kamu maliyesinin temel göstergelerine dair bazı çözümlemeler yapmıştır. 1998 sonrası dönemde, Merkez Bankası özerkliğine bağlı kalınmamış, para politikası ve maliye politikası büyüme hedefine uygun yürütülmüştür. Bütçe mali denklik hedefine kilitlenmemiş, önemli sektörlerde kamulaştırmalar yapılmış, PDVSA'nın sağladığı gelirlerin katkısıyla kamu harcamaları önemli düzeyde artmış, sosyal harcamalar yükselmiştir. Yoksulluk oranında 1998 yılına göre önemli düşüşler gerçekleşmiştir. Sabit döviz kuru rejimi, sermaye çıkış kontrolü, rezervlerin kamu finansmanı için kullanımı büyümeye katkı sağlamıştır. Döviz kuru politikası makine ve teçhizat ithalatını ve petrol ihracatını teşvik edici şekilde düzenlenmiştir. Alt gelir gruplarına temel gıda maddelerini tedarik etmek için fiyat kontrolleri uygulanmıştır.

Ancak ne fiyat kontrolleri ne de döviz kuru politikası hedefine ulaşmış görülmektedir. Ekonominin önemli büyüklüğü özel sektör tarafından kontrol edilmektedir. Kamu istihdamının toplam istihdam içindeki payının yüzde yirmilerde kalması kamu sektörünün ekonomi içindeki payının küçüklüğünün göstergesidir. Ekonomide büyük payın özel sektörde olması, özel sektörün kârlılık gerekçesiyle fiyat kontrolü ve döviz kur politikasına uymamasına sebep olmuştur. Bunun sonucu yüksek enflasyon ve gıda tedarik sorunlarıdır. Piring ticaretinde yaşananlar bu durumun açık bir örneğidir. Diğer yandan, dövize olan talep kara borsayı tetiklemekte, kara borsa önemli kazanç kaynağı haline gelmekte, ithal edilen malların fiyatı yükselmektedir.

Daha önemlisi, Venezuela'nın ithalata bağımlı yapısı devam etmekte, imalat sektörünün GSYH'deki payı düşmektedir. Özel sektör; kamulaştırmaların yarattığı korku, fiyat ve döviz kontrollerinin neden olduğu rahatsızlık, döviz kuru politikasından kaynaklanan arbitraj kazancının cazipleşmesi, devalüasyon riskinin imalat sanayi maliyetlerini yükseltmesi nedeniyle imalat yatırımlarından kaçmaktadır. Kamu sektörünün imalat sektöründeki varlığı bazı sektörlerde yapılan kamulaştırmalara rağmen önemli düzeyde değildir. Kamu gelirlerinin PDVSA finansmanına bağlı yapısı ise kamu harcamalarının seyrini neredeyse petrol fiyatlarına bağımlı hale getirmektedir. Petrol fiyatlarındaki düşüş kamu harcamalarının düşmesine neden olmakta, bütçe açıkları nedeniyle iç borçlanma yükseltmektedir. 2013 yılının ilk altı ayı yoksulluk rakamlarının gösterdiği üzere ekonomik ve mali yapıda yaşanan kırılmalar en çok alt gelir grubunu etkilemektedir. Chávez ve Maduro fiyat ve döviz kontrolleri, kamu harcamaları, kamulaştırmalar vb. politikalar yoluyla gelir dağılımının alt gelir gruplarının lehine yeniden bölüşümünü gerçekleştirmeye çalışmakta ancak bu amaçlar kamu sektörünün sınırlı kaldığı bir ekonomide özel sektörün kârlılık amacıyla çatışmakta imalat üretiminin azalmasından, gıda sorununa ve enflasyona pek çok probleme neden olmaktadır. Chávez ve Maduro döneminde alt gelir gruplarına yönelik harcamacı politikaları bir çeşit “sol popülizm⁵” olarak değerlendirmek mümkündür.

Kamu sektörünün özel sektöre aleyhine toplam kaynaklar üzerinde etkin olması Chávez-Maduro karşıtlarının temel muhalefet noktası olurken, Maduro ve Chávez iktidarlarının izledikleri politikaların bahsedilen siyasi çatışmayı sona erdirecek güçte olmadığı görülmektedir.

5 Popülizm tartışması yazının sınırlarını aşmaktadır, yazıda kullanılan popülizm kavramı Boratav'ın siyasi alanın zorunlu uzantısı olan iktisat politikaları bölüşüm politikaları üzerinden ele alınmıştır (Boratav'dan akt. Karahanoğulları, 2012: 119).

Kaynakça

- Ağdemir, Zeynep (2012a), "2012 Seçimlerine Giderken Chávez'in 13 Yıllık İktidarı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (3): 265-278.
- Ağdemir, Zeynep (2012b), "Seçimler Sonrası Venezuela'da Sosyalist Geçişin Önündeki Engeller", *Sol Bakış, Sol Gazete* (08.12.2012).
- AVN (2012), "19,840 People Assisted by Negra Hipolita Mission in 6 Years", <http://www.avn.info.ve/contenido/19840-people-assisted-negra-hipolita-mission-6-years> (12.06.2016).
- Banco Central de Venezuela (2016a), http://www.bcv.org.ve/excel/5_2_4.xls?id=332 (19.06.2016).
- Banco Central de Venezuela (2016b), <http://www.bcv.org.ve/c2/indicadores.asp> (19.06.2016).
- Banco Central de Venezuela (2009), "Economic Report 2009", <http://www.bcv.org.ve/Upload/Publicaciones/infoeco2009e.pdf> (15.08.2013).
- Blank, Carlos Apante (2010), "El Gasto Público Social Durante los Períodos Presidenciales de Hugo Chávez: 1999-2009", http://www.scielo.org.ve/scielo.php?pid=S1012-25082010000100003&script=sci_arttext (29.09.2015).
- Borataş, Korkut (2010), "Kur Savaşları'nın Evveliyatı", <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-borataş/kur-savaslari-nin-evveliyati-34934> (20.08.2013).
- BBC (2013), "Venezuelans Caught Short as Toilet Paper Supplies Run Low", <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-22602331> (20.01.2014).
- Camacaro, William ve Christina Schiavani (2009), "The Venezuelan Effort to Build a New Food and Agriculture System", <http://monthlyreview.org/2009/07/01/the-Venezuelan-effort-to-build-a-new-food-and-agriculture-system> (20.03.2012).
- CEPAL (2016), "Venezuela National Economic Profile" http://interwp.cepal.org/cepalstat/Perfil_Nacional_Economico.html?pais=VEN&idioma=english (19.06.2016).
- CEPAL (2014), *Statistical Yearbook for Latin America and the Caribbean 2013*, http://www.cepal.org/publicaciones/xml/5/51945/2Perfiles_regionales.pdf (02.10.2015).
- CEPAL ve ILO (2014), "The Employment Situation in Latin America and the Caribbean", http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---americas/---ro-lima/documents/publication/wcms_244281.pdf (24.09.2015).
- CEPAL ve ILO (2012), "The Employment Situation in Latin America and the Caribbean", http://www.eclac.cl/de/publicaciones/xml/5/46825/2012-282-ECLAC-OIT_6_WEB.pdf (03.01.2014).
- CEPAL ve ILO (2010), "The Employment Situation in Latin America and the Caribbean", http://www.cepal.org/publicaciones/xml/8/39798/2010-416-ECLAC-ILO_Bulletin_3-WEB.pdf (03.01.2014).
- CEPAL (2014), "Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2013", http://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/37033/Venezuela_en.pdf?sequence=32 (24.09.2015).
- CEPAL (2012), "Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2012", http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/3/48593/Venezuela_ing.pdf (06.12.2013).
- CEPAL (2011), "Social Panorama of Latin America 2011", <http://www.cepal.org/publicaciones/xml/5/45175/PSE2011-Social-panorama-of-Latin-America.pdf> (06.01.2014).

- CEPAL (2010), "Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2010", http://www.cepal.org/publicaciones/xml/4/40254/Bolivarian_Republic_of_Venezuela.pdf (05.12.2013).
- Dikmen, İlke (2010), "Venezuela Dış Politikası: Belirleyenler ve Hedefler", <http://haber.sol.org.tr/bizimamerika/Venezuela-dis-politikasi-belirleyenler-ve-hedefler-36355> (04.02.2014).
- Ellner, Steve (2014), "Venezuela: After Chávez, Has the Maduro Government Stalled the Revolution?", <http://links.org.au/node/4218> (19.06.2016).
- Ellner, Steve (2010), "Hugo Chávez's First Decade in Office Breakthroughs and Shortcomings", *Latin American Perspectives*, 37 (1): 77-96.
- Gürkan, Ceyhan ve Yiğit Karahanoğulları, (2010), "Bütçeyi Özerkleştirmek: Mali Kurallar ve Kurullar", *Maliye Dergisi* 158: 547-569.
- Gott, Richard (2008), *Hugo Chávez ve Bolivarcı Devrim* (İstanbul: Yordam Yayınları) (Çev. Hasan Böğün).
- Infosurhoy (2013), "Venezuela Production of Essential Goods on the Decline", http://infosurhoy.com/en_GB/articles/saii/features/economy/2013/04/01/feature-03 (22.12.2013).
- ILO (2014), "2014 Labor Overview Latin America and the Caribbean", http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---americas/---ro-lima/documents/publication/wcms_334089.pdf (12.06.2016).
- Karahanoğulları, Yiğit (2012), "Neo-liberal Popülizm: 2002-2010 Kamu Maliyesi, Finans, Dış Ticaret Dengesi ve Siyaset", *Toplum ve Bilim*, 123: 116-145.
- Kök, Gözde (2013), "Sürdürülebilir Venezuela", <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/gozde-kok/surdurulebilir-venezuela-84745> (27.01.2014).
- Köse, A. Haşim ve Serdal Bahçe (2012), "Yoksulluk Yazınının Yoksunluğu: Yoksulluğu Toplumsal Sınıflarla Düşünmek", *Praksis*, 19: 385-419.
- Latin America Herald Tribune (2015), "Venezuela Oil Price Falls Below \$46", <http://www.laht.com/article.asp?ArticleId=2393577&CategoryId=10717> (27.9.2015).
- Lebowitz, Michael (2008), *21. Yüzyıl İçin Sosyalizm* (İstanbul: Yordam Yayınları) (Çev.: Pelin Üçer-İbrahim Akbulut).
- MPPP (2012), "Exposición de Motivos Del Proyecto de Ley de Presupuesto Para el Ejercicio Fiscal 2013", <https://transparencia.org.ve/wp-content/.../Exposición-de-Motivos-2013.pdf> (10.1.2014).
- MPPP (2014), "Exposición de Motivos Del Proyecto de Ley de Presupuesto Para el Ejercicio Fiscal 2015", <https://carloseramos.files.wordpress.com/2014/10/exposicic3b3n-de-motivos-2015.pdf>.
- Medrano-Caviedes, Cecilia (2013), "The Policy-making of the Budget Process: The Case of Venezuela", http://www.icpublicpolicy.org/IMG/pdf/panel_31_s1_medrano.pdf (12.10.2013).
- Muntaner, Carles René, M.Guerra Salazar, Joan Benoch, Francisco Armada (2006), "Venezuela's Barrio Adentro: an Alternative to Neoliberalism in Health Care", *International Journal of Health Services*, 36 (4): 803-11.
- Nakatani, Paulo ve Rémy Herrera (2008), "Structural Changes and Planning of Economy in Revolutionary Venezuela", *Review of Radical Political Economics*, 40 (3): 292-299.
- NTVPara (2016), "Venezuela Gıda Krizine Çare Arıyor", http://www.ntvpara.com/haber/venezuela-gida-krizine-care-ariyor_44368 (19.06.2016).

- OECD, CEPAL ve CIAT (2014), *Revenue Statistics in Latin America 1990-2012*, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2314013e.pdf?expires=1443176160&id=id&accname=oci41019259&checksum=D8578AE19EEA7B8C43FE6D7AAA6BC326> (25.09.2015).
- Orhangazi, Özgür (2013), "Contours of Alternative Policy Making in Venezuela", *Review of Radical Political Economics*, 46 (2): 221-240.
- Önder, İzzettin (1993), "Harcama Sistemi-Kamu Gelir Sistemi", Önder, İzzettin, Oktar Türel, Nazım İkinci ve Cem Somel (Der.), *Türkiye'de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları): 22-43.
- Perry, John (2013), "Lessons from Latin America: the Case for Public Investment in Housing", <http://www.theguardian.com/housing-network/2013/jun/06/public-investment-housing-venezuela> (05.01.2014).
- Puente, José Manuel, Abelardo Daza, Germán Rios ve Alesia Rodríguez (2007), "The Political of the Budget Process in the Andean Region: The Case of Venezuela", <http://w.idbgroun.org/WMSFiles/products/research/files/pubCSI-103.pdf> (20.10.2013).
- Reuters (2012), "Venezuela's Nationalizations Under Chávez", <http://www.reuters.com/article/venezuela-nationalizations-idUSN1E79I0Z520111201> (18.06.2016).
- Robertson, Ewan (2014), "Is Poverty Still Falling in Venezuela", <http://venezuelanalysis.com/analysis/10749> (19.06.2016).
- Sol Portal (2016), "Venezuela'da 400 Kişi Yağmadan Gözaltında: Şüpheli Muhalefet", <http://haber.sol.org.tr/dunya/venezuelada-400-kisi-yagmadan-gozaltinda-supheli-muhalefet-159559> (19.06.2016).
- Telesur (2016), "The Truth Behind Shortage in Venezuela", <http://www.telesurtv.net/english/telesuragenda/Economic-War-in-Venezuela-20150122-0033.html> (19.06.2016).
- Terzi, Harun ve Ahmet Zengin (1999), "Kur Politikasının Dış Ticaret Dengesini Sağlamadaki Etkinliği: Türkiye Uygulaması", *Ekonomik Yaklaşım*, 10 (33): 48-65.
- The Globe and Mail (2012), "Venezuela's Bank Sector- Key Facts", <http://www.theglobeandmail.com/report-on-business/Venezuelas-bank-sector---key-facts/article4215840/> (12.10.2013).
- The Guardian (2013), "Venezuela Food: No One Can Explain Why a Rich Country Has No Food", <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2013/sep/26/venezuela-food-shortages-rich-country-cia> (12.10.2013).
- The New York Times (2012), "With Venezuelan Food Shortages Same Blame Price Controls", http://www.nytimes.com/2012/04/21/world/americas/venezuela-faces-shortages-in-grocery-staples.html?pagewanted=all&_r=0 (04.12.2013).
- Weisbrot, Marks ve Jake Johnston (2012), "Venezuela's Economic Recovery: Is It Sustainable?", <http://www.cepr.net/documents/publications/Venezuela-2012-09.pdf> (20.10.2013).
- Venezuela Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği (VABDB) (2013), "Venezuela's Defense Spending in Context", http://eeuu.embajada.gob.ve/index.php?option=com_docman&task=docdownload&gid=75&Itemid=91&lang=en (27.4.2015).
- Venezuela Birleşik Krallık ve İrlanda Büyükelçiliği (VBKİB) (2010), "Education and Literacy in Venezuela", <http://embavenez.co.uk/sites/embavenez.co.uk/files/factsheets/Education%20and%20Literacy%20in%20Venezuela%20Fact%20Sheet.pdf> (03.01.2014).
- Venezuela Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği (VABDB) (2009), "Social Missions in Venezuela", <http://Venezuela-us.org/live/wp-content/uploads/2009/08/SocialmissionsMar2009.pdf> (12.12.2013).

Venezuelanalysis (2013), "Venezuelan Government Announces New Currency Exchange System", <http://venezuelanalysis.com/news/8288> (10.01.2014).

Venezuelanalysis (2012a), "Millions of Venezuelan Workers Now Eligible for Social Security", <http://venezuelanalysis.com/news/6991> (29.09.2015).

Venezuelanalysis (2012b), "More than 87,000 Senior Citizens Register in Government's New Mission for the Elderly", <http://venezuelanalysis.com/news/6724> (29.09.2015).

Venezuelanalysis (2011), "Number of Pension Recipients in Venezuela Grew by 472% in 12 Years", <http://venezuelanalysis.com/news/6581> (29.09.2015).

Yeldan, Erinc (2013), "Döviz Kuru Nereye? Kim İçin ?",

http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/431364/Doviz_Kuru_Nereye__Kim_icin_.html#
(05.02.2013).